

8.4 Kontaminantit

Elintarvikkeita koskevaa valvontaa elintarvikekontaminanttien osalta toteutetaan yhteisölainsäädännön vaatimuksesta ((EY) N:o 1881/2006 muutoksineen) ja komission monitorointisuositukseen perustuen. Tavoitteena on valvoa, etteivät haitallisten vierasaineiden pitoisuudet elintarvikkeissa ylitä lainsäädännössä asetettuja enimmäismääriä ja/tai turvallisena pidettyjä pitoisuuksia, sekä tuottaa samalla informaatiota vallitsevasta kansallisesta tilanteesta. Kontaminanttivalvonnan sisältöä ei ole säädetty EU-lainsäädännössä, joten jäsenvaltiolle jää hyvin toimivaltaa suunnitella valvontaa riskiperusteisesti omista tarpeistaan.

Eviran koordinoimat tutkimukset keskittyvät lähinnä kansallisen tilannekuvan luomiseen ja lainsäädännön valmisteluun. Eviran koordinoimien tutkimusten valvontasuunnitelma vuonna 2017 toteutui kokonaisuudessaan hyvin (Taulukko 51.). Tutkittuja matriiseja vuoden 2017 aikana olivat salaatit, broilerinliha, rasvahappovalmisteet, ruis, perunavalmisteet, leipomotuotteet, kahvi, lastenruoat sekä aamiaisviljavalmisteet.

Taulukko 51. Elintarvikekontaminanttien suunnitellut näytemäärät (kpl) ja toteuma (%) vuosina 2012-2017 (Eviran koordinoima valvonta ja kartoitus).

	POPs	nitraatti	PAH	akryyliamidi	raskasmetallit	hometoksiinit	kumariini	radioaktiiviset aineet	perkloraatti	erukahappo
2017	10/100 %	12/120 %	34/85 %	40/100 %	34/85 %	8/80 %	-	-	-	34/85 %
2016	10/100 %	10/100 %	30/100 %	-	118/97 %	20/75 %	-	-	-	
2015	-	15/67 %	10/120 %	-	-	71/82 %	-	-	50/100 %	
2014	40/90 %	11/92 %	-	46/93 %	46/93 %	44/95 %	-	60/100 %	-	
2013	40/90 %	32/78 %	-	32/44 %	46/93 %	34/94 %	30/100 %	-	-	
2012	40/100 %	38/76 %	225/74 %	32/0 %	50/100 %	20/80 %	14/100 %	-	-	

Eviran koordinoimassa valvonnassa ja kartoituksessa tutkittiin 132 näytettä ja tehtiin 362 analyysiä yhdisteille, joille on asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä (dioksiinit, dioksiininkaltaiset PCB-yhdisteet, indikaattori PCB-yhdisteet, nitraatti, torajyvähapkat ja hometoksiinit (DON, zearalenoni, fumonisiinit, okratoksiini A), PAH-yhdisteet, erukahappo). Määräystenvastaisia näytteitä havaittiin 4 kpl (Taulukko 52.). Yhdisteille, joille ei toistaiseksi ole asetettu lainsäädännöllistä enimmäismäärää (esim. ergotalkaloidit, perfluoratut pintakäsittelyaineet, bromatut palontorjunta-aineet, akryyliamidi, tietyt raskasmetallit), tehtiin 1151 analyysiä. Näiden yhdisteiden pitoisuudet olivat elintarvikkeissa pääsääntöisesti erittäin pienet, eikä tulosten perusteella ollut tarvetta valvontatoimenpiteisiin. Yhden akryyliamidituloksen perusteella paikallista elintarvikevalvontaviranomaista pyydettiin neuvomaan valmistajaa akryyliamidiin liittyvissä kysymyksissä sekä välittämään tietoa 11.4.2018 sovellettavaksi tulevasta asetuksesta ja sen vaatimuksista.

Taulukko 52. Elintarvikekontaminanttien valvonnassa ja kartoituksessa (Eviran koordinoima) tutkitut näytteet (kpl) ja määräystenvastaisten tuotteiden osuus (%) sekä yksittäisten analyysien lukumäärät vuosina 2012-2017.

	tutkitut näytteet (kpl)	määräystenvastaisten osuus (%)	analyysit yhdisteille, joille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä (lkm)	analyysit yhdisteille, joille ei ole asetettu lainsäädännöllistä enimmäismäärää (lkm)
2017	172	2 (**)	362	1151
2016	179	1 (*)	130	1771
2015	80	0	133	834
2014	149	0	257	3351
2013	99	0	197	2921
2012	316	2	277	4056

*) Kahdessa raakaviljanäytteessä ylittyi torajyvähakkoille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä. Torajyvähakkojen enimmäismäärää sovelletaan käsittelemättömään viljaan, joka on saatettu markkinoille ensiasteen jalostusta varten. Ensiasteen jalostuksella tarkoitetaan kaikkea jyvälle tehtävää fyysistä käsittelyä tai lämpökäsittelyä, kuivausta lukuun ottamatta. Viljaketjussa enimmäismäärän soveltaminen on siis tarkoituksenmukaista esim. viljan vastaanotossa, esipuhdistuksen jälkeen. Näissä kahdessa tapauksessa viranomaisnäytteenotto kohdistui alkutuotantoon, joten kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset käynnistivät tarkoituksenmukaiset valvontatoimenpiteet. Tällaisiksi katsottiin esimerkiksi sen varmistamista, että viljan ostajalle toimittiin tieto siitä, että raakaviljassa torajyvähakkojen enimmäismäärä ylittyy. Näin ostaja saattoi tehdä tarvittavat riskinhallinnalliset toimenpiteet ja osaltaan varmistaa, että esipuhdistuksen jälkeen markkinoille ei saateta elintarviketta, jossa enimmäismäärä ylittyy.

**) Kolmessa raakaviljanäytteessä ylittyi torajyvähakkoille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä. Yhdessä rucolanäytteessä ylittyi nitraatille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä.

Kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset tekivät yhteensä 130 elintarvikekontaminantteihin liittyvää tarkastusta Oiva-järjestelmän puitteissa (Oiva-rivit 17.13-17.16). Tarkastusten arviointijakauma on esitetty taulukossa 53. Oiva-arviointitulosten perusteella kontaminanttien hallinnassa havaittiin puutteita (C- tai D-arvosana) neljässä tarkastetussa kohteessa. Havaitut puutteet liittyivät siihen, että elintarvikealan toimijat eivät olleet varmistaneet (kemialliset analyysit ja/tai spesifikaatiot) tuotteidensa määräystenmukaisuutta PAH-yhdisteiden, hometoksiinien tai muiden vierasaineiden osalta. Tarkastushavaintojen perusteella kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset käynnistivät tarvittavat valvontatoimenpiteet puutteiden korjaamiseksi. Elintarvikekontaminanttien osalta valvontakohteet on valittu Oiva-järjestelmässä riskiperusteisesti vaikuttavuuden ja laajuuden perusteella. Koska Oiva-järjestelmä laajeni kattamaan kaikki elintarvikevalvonnan kohteet vasta vaiheittain vuoden 2015 aikana, tarkastusmäärien ja – tulosten tarkempi analyysi on mahdollista vasta, kun Oiva-järjestelmä on ollut käytössä kaikissa elintarvikevalvonnan kohteissa kolmen vuoden ajan. Toistaiseksi kertyneiden tietojen perusteella on todennäköistä, että välttämättä kaikkia kohteita ei edelleenkaan ole tarkastettu ohjeistusten mukaisesti. Toisaalta tarkastuksia on tehty tulosten perusteella myös sellaisissa kohteissa, joissa ne eivät pitäisi mitään todennäköisimmin olla sovellettavissakaan. Oiva-arvosanojen käytössä on myös tulosten perusteella jonkin verran vaihtelua. Onko tarkastettavat kohteet tunnistettu oikein, ovatko ohjeen ohjeelliset rajaukset liian suuret, käytetäänkö arviointiasteikkoa oikein? Valvonnan vaikuttavuuden ja yhdenmukaisuuden edelleen edistämiseksi tarvitaan edelleen koulutusta ja ohjeistusta. Tätä tullaan edistämään mm. kontaminanttien ja kasvinsuojeluainejäämien valvontaverkoston puitteissa.

Taulukko 53. Elintarvikekontaminanttien valvonta ja sen tulokset osana kunnallisten elintarvikevalvontaviranomaisten toimeenpanemaa Oiva-järjestelmää v. 2015-2017.

Tarkastettava asia	Vuosi	Tarkastuksia kpl	A %	B %	C %	D %	Ohjaus ja neuvonta kpl	Kehotukset kpl	Pakkokeinot kpl
17.13 ympäristöstä peräisin olevat vierasaineet	2017	21	81	19	-	-	4	-	-
	2016	23	91,3	8,7	-	-	1	-	-
	2015	18	88,9	11,1	-	-	2	-	-
17.14 hometoksiinit	2017	22	95	-	5	-	-	1	-
	2016	28	100	-	-	-	-	-	-
	2015	21	100	-	-	-	-	-	-
17.15 prosessissa muodostuvat vierasaineet	2017	62	81	16	3	-	10	2	-
	2016	62	82,3	14,5	1,6	1,6	8	2	1
	2015	32	68,8	31,3	-	-	10	2	-
17.16 muut vierasaineet	2017	25	96	-	4	-	-	1	-
	2016	26	96,2	3,8	-	-	1	-	-
	2015	7	85,7	14,3	-	-	1	-	-

Tarvittavat muutokset seuraavien vuosien valvontaan ovat varsin pienet, sillä Eviran koordinoimaa valvonta/kartoitussuunnitelmaa toteutetaan samojen säännösten mukaisesti kuin vuonna 2017 sekä käytettävissä olevien resurssien mukaisesti. Vuoden 2019 aikana on kuitenkin tarkoitus valmistua elintarvikekontaminanttien riskiprofiili, jonka avulla saadaan entistä tarkempi, tieteellinen perusta sille, mihin resurssit tulisi ensisijaisesti kohdentaa. Maakuntaudistuksen myötä kontaminanttivalvontaan liittyvän näytteenoton toteuttaminen on mahdollista järjestää täysin uudella, tehokkaammalla ja vaikuttavammalla tavalla (tiivimpi yhteistyö näytteenoton suunnittelun ja toteutuksen osalta Eviran ja muodostettavien maakuntien välillä).

Elintarvikevalvonnan tulosten julkistamishanke (Oiva) laajeni vuoden 2015 aikana kaikkiin elintarvikehuoneistoihin. Oiva-hankkeen myötä kontaminanttien ja muiden vierasaineiden valvonta on kansallisesti entistä yhdenmukaisempaa ja säännöllisempää. Lisäksi Oiva-järjestelmään siirtyminen kaikkien elintarvikehuoneistojen osalta yksinkertaistaa raportointia ja selkeyttää mahdollisten systemaattisten epäkohtien havaitsemista.